

SÖZCÜK SIKLIĞI ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ

Dr. Ednan KARADÜZ*

1. Tanım

Toplumdaki iletişimin temel ögesi durumundaki dilin söz varlığı, bireylerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını çepeçevre kuşatan, her bireye toplumla iç içe olma sürecini yaşatan değerler manzumesidir. Her türlü yazılı ya da sözlü iletişim ortamında kullanılan dilin anlamlı birimleri olan sözcüklerin sıklık durumunun betimlenmesi, bildirişime katılan bireylerin tanınması ve yazılı ya da sözlü eserlerin içeriğinin analiz edilmesi bakımından önemlidir.

Söz varlığıyla ilgili olan *sıklık (frequency)*, sözcük biliminde araştırma konusu olan bir kavramdır ve bir dildeki sözcüklerin öteki sözcüklere oranla daha çok ya da daha seyrek kullanılması anlamına gelir. Aksan, bununla ilgili olarak, "Her dilde bazı sözcükler diğer sözcüklere göre daha sık kullanılır. Çok sık kullanılan sözcüklerden ilk 1000 sözcüğü bilen bir kişinin bir metnin % 80'ini anlayacağı belirtilir." (Aksan, 1998, s. 20)

Bireylerin sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları sözcüklerin sıklık durumu, onların hangi sözcükleri kullandıklarının yanı sıra; bu sözcüklerden en çok hangilerinin tercih edildiğinin betimlenmesi demektir. Bu betimleme işlemi, toplumun bilgi ve kültür düzeyiyle birlikte sahip olduğu söz varlığının, kültür ve bilgi kaynaklarının tanınmasına yaramaktadır. eder.

2. Kapsam ve Amaç

Sözcük sıklığı alanında yapılacak tarama çalışmalarıyla, birbirinden çok farklı özellikteki sosyal grupların yazılı veya sözlü anlatımlarıyla çeşitli edebî metinlerde geçen sözcüklerin sıklığı tespit edilebilir. Böylece her yaştaki ya da her seviyedeki bir grubun iletişim ortamında daha çok hangi sözcükleri kullandığı, bir topluluğun ya da bir kitlenin söz varlığının en çok hangi öğelerden oluştuğu, toplumun genelinin iletişimde daha çok hangi sözcüklerde yoğunlaştığı belirlenir.

Toplumun günlük hayatta kullandığı dil üzerine yapılacak sözcük sıklığı çalışmalarıyla gündelik sözcükler belirlenir. Bunun yanı sıra toplumun, dili kullanırken en çok hangi birimlerden yararlandığı, dilde en sık kullandığı anlamlı ve görevli birimlerin

* Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Görevlisi

ne olduğu sonucuna varılır. "J. E. Pierce tarafından yapılan çalışmada, 'demek , olmak, gelmek, gitmek, almak, yapmak, vermek, bakmak' gibi eylemlerle 'bir, bu, o, ben sen, ne' gibi günlük yaşamda bolca kullanılan kavramların en çok kullanılan ilk 20 kavram olduğu görülür. Kühn ise Almancada benzeri bir çalışma yapmış, o da belirtme öğelerinin adıl, ilgeç, bağlaç ve yardımcı fiillerin kullanılma sıklığının çok fazla olduğu sonucuna varmıştır. (Aksan, 1998, s. 20). Sıklık çalışmasıyla elde edilen bulgularla dilde en çok hangi birimlere görev düştüğünün irdelenmesi, dilin iç yapısının tanınmasına, dildeki birimlerin işlevlerinin anlaşılmasına da kanıt oluşturur.

Bu tespitler ülke genelinde yapılabileceği gibi, bir ilde, bir kasabada, bir köyde ya da bir okulda, bir sınıfta, hatta bir aile içinde de yapılabilir. Ülke genelinde yapılacak tarama çalışmasıyla elde edilecek verilerle, toplumun bilgi birikimine, kavram dünyasına, sözcük dağarcığına ulaşılrken; bir ailenin bireyleri arasında yapılacak bir araştırmayla da ailedeki bireylerin söz varlığıyla birlikte onlarla ilgili birçok değer yargısına, ailenin bilgi, kültür, mizah, eğlence dünyasına, yaşam standardını ilgilendiren birçok öğeye ulaşılabilir. Aile bireylerinin en çok kullandıkları sözcükler onların dil yapılarını, dili kullanma alışkanlık ve becerilerini de yansıtır. Sözcük sıklığı çalışmaları bu yönüyle hem toplum bilimi hem de ruh bilimi araştırmalarına kaynak oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

2.1. Sıklık çalışması yapılacak alanlar

Sıklık çalışmaları çeşitli edebî eserlerin irdelenmesi, dil öğretimi çalışmaları ve bireylerin dil yapılarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilebilir.

a. Bireyin dil yapısını belirlemeye yönelik sıklık çalışması: Söz varlığı, anlama ve anlatma etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde bireyin sınırlarını oluşturur. Her birey geliştirdiği kavramlar nispetinde muhatabını anlayabilmekte, dağarcığında bulundurduğu sözcüklerle ona karşı anlamlı tepkiler verebilmektedir. Sözcüklerin anlamının yanı sıra; bireylerdeki çağrışımlarının, duygu değerinin iletişime etkisi oldukça fazladır. Bu yüzden kullanılan ortak sözcüklerin bilgi paylaşımına ve bireyin toplumsal varlığına olan katkısı büyük önem arz etmektedir.

Toplumsal etkileşimin temel ögesi durumundaki dilin anlamlı birimleri olan sözcüklerin sıklık durumu, toplumdaki bireylerin söz varlığını hangi şartlarda oluşturduklarını, nasıl bir iletişim ortamına sahip olduklarını anlamamıza yarar. Sıklık çalışmalarıyla elde edilecek veriler bu türden yaklaşımlarla değerlendirildiğinde, bireylerin dil yapılarını etkileyen sosyo-kültürel çevrelerine ulaşılır. Tahsin Yılmaz'ın "Dil Yapısının Okul Başarısındaki Rolü" adlı araştırmasında yaptığı tespitler, çocuğun yoğun olarak kullandığı sözcüklerle sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevresi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik bir eserdir.

Sözcükler insanların söz varlığının temel birimleridir ve onların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını yansıtır. Sözcüklerin ses ve anlam yönü bireyin belleğinde yerleşik vaziyettedir ve birey ses ve anlam yönü olan bu ögeyi iletişim ortamında açığa çıkarır. Bildirişim ortamında ortak *ses* ve *anlama* sahip olan bireyler, ortak duyuşla düşünüşün, ortak his ve hayallerin coşkusu aynı toplumsal ortamda yaşamaya, yakalamaya çalışırlar. Sözcük sıklığı üzerine yapılacak araştırmalarla toplumun *ses* ve *anlam* dünyasına, kısacası hafızasına ulaşılır. “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” adlı eserin sunuş bölümünde Psikolog Ali İ. Tekcan şunları belirtmektedir: “İnsan belleğini temel süreçlerini anlamaya yönelik çalışmalarda kullanılacak kelimelerin ve diğer malzemelerin temel özellikleri (kelimelerin uzunluğu, somutluk dereceleri, sıklıkları vb.) çok büyük önem taşımaktadır. Bunlar arasında en temel ve elzem olanı, elbette ki bir dildeki kelimelerin kullanım sıklığıdır. İngilizce için geliştirilmiş iki kelime sıklığı listesi (Kucera & Francis, 1967; Thorndike & Lorge, 1944) bugün hâlâ araştırmalarda çok sık kullanılmaya devam ederken, bir yandan da sözle malzemeleri daha değişik özelliklerini inceleyen, alt yapı çalışmaları gerçekleştirilmektedir.” (Göz, 2003, s. V)

Her yaştaki ve her seviyedeki bireyin söz varlığını ve kavram dünyasını betimlemek amacıyla sözcük sıklığı çalışması yapmak mümkündür. Sıklık çalışması belli bir zaman dilimi içinde bir insanın kullandığı sözcüklerin taranmasıyla gerçekleştirilerek onun dil yapısı, bilgi ve kültür düzeyi hakkında yargıya varılır. Böylelikle insanların söz varlığının nitelik ve niceliği hakkında tespitler yapılarak bireyin dil yapısının oluşumundaki etkenler hakkında değerlendirmeler yapılabilir. Sözcük sıklığıyla elde edilecek verilerin bireyin dil gelişimine açıklık kazandırması sıklık çalışmalarının önemini daha da artırmaktadır.

Edebî metinler üzerinde yapılacak sıklık çalışmalarıyla elde edilecek veriler, yazar veya şairin dil ve anlatım özellikleriyle metnin konusuna açıklık kazandırması bakımından değer taşır. Bunun yanı sıra edebî metinlerde anlatıcının düşünce ve duygu evreni, ruh dünyası, toplumdaki konumu, yaşadığı çevre, eğitim durumu, kültürü, dil becerisi, kavram dünyası gibi birçok yönü sıklık çalışmasıyla elde edilecek sözcüklerle açıklanabilir. Ali Tekcan, İlyas Göz’ün “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” adlı eserinin sunuş bölümünde, sıklık çalışmalarıyla elde edilen verilerin bugün deneysel psikoloji çalışmalarında kullanıldığını ifade etmektedir.

Sıklık çalışmalarıyla belirlenen kavramlar, bireyin belleğinin temel süreçlerini yansıttığından; bireylerin sadece yazılı anlatım çalışmalarında kullandıkları sözcüklerin değil, sözlü anlatımlarında kullandıkları aktif sözcüklerin sıklığının da araştırılarak bireyler arasındaki iletişim etkinliklerinin niteliğinin betimlenmesi gerekir. Sözlü anlatımda kullanılan sözcüklerin taranmasıyla ‘*Sözlü Anlatım Sözlüğü*’ nün oluşturulması, toplumumuzun günlük konuşmalarında en sık kullandığı sözcüklerin nitelik ve niceliğinin ortaya konması, iletişimin içeriğinin tanımlanması gerekir.

b. Dil öğretimine yönelik sıklık çalışmaları: Birey, sahip olduğu bilgi birikimini kavramlarla belleğinde taşımakta, her türlü öğrenmelerini, toplumsal varlığını sahip olduğu söz varlığıyla gerçekleştirebilmektedir. Bu durumun bireye katkısı toplumu da etkilemekte, toplumdaki bilgi paylaşımı, iletişim bağları gibi durumlar, söz varlığı üzerine dayandırılmaktadır. Bu bakımdan dil öğretimi alanında yapılan çalışmalarda bireyin sahip olduğu söz varlığı ve kavram dünyasının geliştirilmesi yönündeki çalışmalara önem verilmelidir.

Toplumu oluşturan bireylerin bildirişimde kullandıkları sözcükler ve bu sözcüklerin kullanılma sıklığı tespit edilerek onların kavram dünyasına, sözcük dağarcığına ulaşılabilir. Bu bakımdan eğitim sürecine katılan çocukların sözcük dağarcıkları taranmak suretiyle onların kavram gelişimleri tespit edilip çeşitli analizler yapılabilir. Çünkü çocuğun kullandığı sözcüklerle yetişme şartlarına, duygu, düşünce ve hayal evrenine ulaşılabilir. Çocuğun kullandığı sözcüklerin sıklık durumunun tespit edilmesi, onu tanımamıza kavram dünyasını geliştirmek için araştırmalar yapmamıza yarar sağlar. Yetişmekte olan bireylerin kurduğu iletişimin niteliğini, kullandıkları bilginin içeriğini, duygu ve düşünce dünyalarının zenginliğini aktif sözcükleri belirler. Ednan Karadüz, yaptığı doktora çalışmasıyla Ağrı ve Erzurum illerindeki ilköğretim okulları sekizinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları sözcüklerin sıklık durumunu tespit ederek kavram dünyasını analiz etmeye çalışmıştır.

Sıklık çalışmalarıyla elde edilen verileri, dil öğretiminin şu alanlarında kullanmak mümkündür. Yabancılara Türkçeyi öğretmek için hazırlanacak sözlüklerde hangi sözcüklere öncelik verileceği, sırasıyla hangi sözcüklerin daha önce öğretilmesi gerektiği; öğretim çalışmalarında kullanmak üzere hazırlanacak okuma kitaplarında her seviye ve nitelikteki okuma kitaplarının dilinin oluşturulmasında söz varlığıyla ilgili hangi öğelere yer verileceği konularında sıklık çalışmalarından yararlanılabilir.

Çocukların kullandığı sözcüklerin nitelik ve sıklığı tespit edilerek onlar için hazırlanacak okuma ve ders kitaplarında, onların duygu ve düşünce dünyalarına yönelik kavramlar tercih edilir. Sıklık çalışmalarıyla çocukların söz varlığı hakkında kanaatler oluşturulur. Böylece onların söz varlığını geliştirmek için yeni yaklaşımlar ve yeni uygulamalar ortaya koyabilmek için elde edilen verilerden yararlanır. Eğitim sürecine katılan her bireyin sözcük dağarcığının geliştirilmesi amacıyla öğretim yöntem ve stratejilerinin geliştirilmesi gibi çalışmalar gerçekleştirmek mümkündür.

c. Metin bilgisi çalışmalarına yönelik sıklık çalışmaları: Sözcük sıklığı araştırmalarının metin bilgisi incelemelerine veri oluşturması dikkate alındığında üzerinde durulması gereken önemli bir araştırma alanı olduğu görülür. Öykü, roman, deneme, mesnevi gibi manzum veya mensur edebî eserlerle birlikte kitle iletişim araçlarında kullanılan dilde, reklâm dilinde, argoda, mizah dilinde yapılacak sıklık çalışmasıyla

metinlerin, en sık hangi anlamlı birimler ile yapılandırıldığı belirlenir. Çeşitli dönemlere ait metinlerde yapılacak sıklık çalışmalarıyla mesajı oluşturan metnin içeriğine, ait olduğu dönemin dil özelliklerine, yazar veya şairin üslûbuna, kültürel dokuya, söz varlığına, söz varlığını oluşturan dil dışı etkenlere ulaşmak mümkündür. Bu tespitlerle elde edilen veriler, dil bilimi ve dil öğretimi alanında yapılacak araştırmalarda kullanılacağı gibi; toplum bilimi, ruh bilimi, budun bilimi gibi başka bilim dallarındaki analiz çalışmalarında da kullanılabilir.

Sözcük sıklığı çalışmalarıyla elde edilen bulgular, metnin konusunun belirlenmesine, yazar ya da şairin üslûbuyla ilgili bilgilerin elde edilmesine de kaynak oluşturur. Metinde en çok yer alan kavramların gösterenlerinin sıklık sayısı, metin içi dünyanın verilerle analiz edilmesine imkân sağlar. Metinde yer alan sözcüklerin sıklık durumunun tespiti metnin içeriğinin anlaşılmasına katkı sağlarken metni oluşturan temel öge olan sözcüklerin metinselliğe hangi ölçüde katkıda bulunduğunu görmemize de yarar.

Bu değerlendirmeler kapsamında sözcük sıklığı çalışmalarının önemi, dört başlık altında özetlenebilir:

Sözcük sıklığı çalışmaları,

1. Dil öğretimi alanında yapılan araştırmalar bakımından önem taşır.

2. Her türlü yazılı veya sözlü metinlerin taranması, incelenmesi ve bunlarla ilgili sözlük oluşturulmasına yarar sağlar.

3. Edebî metinlerin analizi, dil ve anlatım özelliklerinin incelenmesine veri oluşturur.

4. Toplum bilimi, ruh bilimi, dil bilimi, toplumsal dil bilimi, ruhsal dil bilimi, budun bilimi alanlarında yapılacak olan araştırmalara kaynak oluşturur.

3.1. Sözcük Sıklığı Alanında Yapılan Araştırmalara Örnekler

Sözcük sıklığı alanında yapılan en ayrıntılı çalışma İlyas Göz'ün "Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü" adlı eseridir. Bu eser; edebî, ilmî, dinî, sanata ve eğlenceye ait metinlerle birlikte yazılı basında kullanılan sözcüklerin sıklık durumunu içeren, toplumumuzun belirli bir zaman dilimindeki sesini, sözünü, düşüncesini yansıtan bir araştırmadır. Bu araştırmada elde edilen veriler dil bilimi, dil felsefesi, dil psikolojisi, toplumsal dil bilimi gibi alanlarda da kullanılabilir. Bu araştırmayla sözcüklerin kullanılma sıklığı ortaya konarak toplumun iletişimde en çok kullandığı sözcüklerin sırası tespit edilmiştir. Sözcük sıklığı sözlüğü, toplumumuzu oluşturan bireylerin belleğinde yer alan kavramları içeren, onların kavram dünyasını yansıtan, toplumumuzun hafızasının bir bölümünü yoklayan bir eserdir.

Göz'ün yaptığı araştırmaya göre en çok kullanılan ilk 25 sözcük sırasıyla şunlardır: bir 29.286, ve 22.856, olmak 20.844, bu 15.140, için 6886, o 6421, ben 5829, demek 5419, çok 5405, yapmak 5189, ne 5098, gibi 4994, daha 4683, almak 4422, var 4200, kendi 4175, gelmek 4033, ile 3830, vermek 3827, ama 3668, sonra 3639, kadar 3527, yer 3366, en 3352, insan 3352 defa kullanılmıştır.

Sıklık çalışmalarıyla her yaştaki insan grubunun yazılı ve sözlü anlatımda kullandığı sözcüğü derlemeye yönelik çok yönlü araştırmalar yapılabilir. İlköğretim ve ortaöğretimde eğitim gören bütün çocukların sözcük dağarcığı, dil yapıları, sıklık çalışmalarıyla tespit edilebilir. Bu alanda yapılmış tek çalışma ise Dr. Ednan Karadüz'ün "*İlköğretim Okulları Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sözcük Türlerini Öğrenme ve Kullanma Düzeyleri İle Kavram Edinimleri*" adlı doktora tezidir. İlköğretim okulları sekizinci sınıf öğrencilerinin yazılı sınav kâğıtlarında kullandıkları sözcüklerin sıklık sayımı, bu araştırma için özel olarak yapılmış *Türkİsta 1.0* adlı programla gerçekleştirilmiştir. 148 öğrencinin yazılı anlatımda kullandığı 9351 sözcük, çeşitlerine göre ayrıldıktan sonra sıklık sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Göz'ün araştırmasından farklı olarak sözcük türlerinin kendi içindeki sıklığı tespit edilmiştir. Bu araştırmayla ilköğretimin son sınıfında bulunan çocukların sözcük türlerini hangi oranda yazılı anlatımlarında kullanabildikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece ülkemizde temel eğitim alan bir çocuğun sözcük dağarcığıyla, belleğinde yer alan kavramlar deneysel bir yöntemle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Karadüz'ün doktora çalışmasında ilköğretim okulları sekizinci sınıf öğrencilerinin sözcük türlerini ilk sıralarda kullanma sıklığı şöyledir:

Öğrencilerin en sık kullandıkları isimler, toplumsal çağrışımları olan kavramlardır. İsimler içinde en sık kullanılan kavramlar: "*Arkadaş 134, insan 103, köy 94, okul 80, ev 63, yer 58, Ağrı 52, gün 50, anne 47, mahalle 42, aile 40, il 38, spor 37, baba 37* defa kullanılmıştır." (Karadüz, 2004, s. 292) Özellikle *arkadaş* kavramının çok fazla kullanılması, onların sosyal çevrede geçirdikleri yaşantıların anlatımlarına yansıtığının göstergesidir. Yine *anne* kavramının *baba* kavramından fazla kullanılması dikkat çekmektedir. *Köy* kavramının *şehir* kavramından fazla kullanılması, öğrencilerin tatilini geçirdiği çevrenin daha çok *köy* olmasından, ayrıca öğrencilerin kırsal kesimle ilişkilerinin fazla olmasından kaynaklanır.

Fiillerin kullanılma sıklığı: "*git- 141, gel- 49, sev- 33, gez- 29, çık- 29, de- 25, iste- 25, dön- 25, yap- 22, kal- 21, başla- 20, geç- 20, ye- 20, söyle- 15, çalış- 14, gör- 13, götür- 13, anla- 11* defa kullanılmıştır." (Karadüz, 2004, s. 303) En çok kullanılan fiiller basit fiiller olduğu gibi en sık kullanılan fiiller de yine basit yapıli fiillerdir. Basit fiillerden *git-*, *gel-*, *çık-*, *dön-*, *geç-*, *oku-*, *gir-*, *çalış-*, *ye-* fiilleri günlük hayatta en çok gerçekleştirilen eylemlerdir. Öğrenciler gidip geldikleri, gördükleri yerleri, en sık

gerçekleştirdikleri eylemleri anlatırken bu fiilleri fazla kullanmıştır. Göz'ün yaptığı araştırmada ise “*yap-* 5189, , *al-* 4422, *gel-* 4033, *iste-* 2859, *çalış-* 2184, *gör-* 2750, *başla-* 2064, *söyle-* 1837, *sev-* 852” (Göz, 2003, s. 213) defa kullanılmıştır.

Sıfatların kullanılma sıklığı: “*bir* 313, *her* 76, *bu* 75, *güzel* 69, *iyi* 41, *o* 27, *büyük* 23, *temiz* 18, *küçük* 15, *iki* 14, *kötü* 12, *çok* 11 defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 308) Göz'ün yaptığı araştırmada ise “ *bir* 29.286, *bu* 15.140, *her* 2924, *iyi* 1907, *güzel* 855” (Göz, 2003, s. 213-92-739) defa kullanılmıştır. Bu sözcükler Göz'ün çalışmasında türlerine göre tasnif edilmese bile bu rakamlar oldukça yüksektir. Her iki araştırmada da *bir* sözcüğü en çok kullanılan anlamlı birimdir. Belirtme sıfatları sayı olarak fazla kullanıldığı gibi sıklık bakımından da niteleme sıfatlarına göre daha çok kullanılma sıklığına sahiptir. Belirtme sıfatları içinde en dikkat çekici durum “*bir*, *her*, *bu*” sıfatlarının kullanılma sıklığının aşırılığıdır. Göz'ün yaptığı araştırmada ise “ *bir* 29.286, *bu* 15.140, *her* 2924, *iyi* 1907, *güzel* 855” (Göz, 2003, s. 213-92-739) defa kullanılmıştır.

Belirtme sıfatları sayı olarak fazla kullanıldığı gibi sıklık bakımından da niteleme sıfatlarına göre daha fazla kullanılma sıklığına sahiptir. Belirtme sıfatları içinde en dikkat çekici durum ise “*bir*, *her*, *bu*” sözcüklerinin kullanılma sıklığının aşırılığıdır. Öğrenciler *bir* belgisiz sıfatını aşırı miktarda kullanarak ifadelerinde belirsizliklere yer vermiştir. Öğrenciler, yazılı anlatımlarında kişi, yer, zaman, nesne vs. gibi kavramları tanıtırken onları görünen, anlaşılır özellikleriyle değil de *bir* belirsizliğiyle tanımlamaktadırlar. Bu durum, onların yazılı anlatımda betimleme becerisinin düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin betimleme gücünün zayıf oluşu, onların dili kullanma ve kavram edinme durumlarındaki yetersizliğin göstergesidir. Öğrenciler *bir* kavramına fazla yer vererek masalarda rastlanan ve belirsizlik anlamı taşıyan ifade biçimleri oluşturmaktadırlar. Öğrencilerin en çok kullandıkları sıfatlardan bir diğeri de *her* belgisiz sıfatıdır. Öğrenciler “*her*” belgisiz sıfatını da fazla miktarda kullanarak belirsizlikler oluştururlar. Belgisiz sıfatların fazla kullanılması öğrencilerin duygu ve düşüncelerindeki belirsizliğin dile yansımaları şeklinde değerlendirilebilir. En çok kullanılan “*bu*” işaret sıfatıyla öğrenciler, metin bağlamında sözünü ettikleri kavramları belirli kılmaya çalışırken onları nitelikleriyle tanıtmaktan uzaklaşmaktadırlar. Bu sözcükler Göz'ün yaptığı araştırmada da en çok kullanılan kavramlar arasında yer almaktadır. Böylece yer, zaman, durum, kişi vs. gibi kavramların gösterilmesi, işaret ve belgisiz sıfatlarıyla gerçekleştirilerek onların özellikleri ifade edilememektedir.

Öğrenciler yer, zaman, kişi, nesne, hayvan vs. gibi birçok kavramı en çok, *güzel* sıfatıyla tanıtırken varlıkların özelliklerini tanıtmak için yukarıda sayısı gösterilen sıfatları çok sınırlı sayıda kullanırlar. Öğrencilerin kullandıkları sıfatların sayı ve çeşitliliğine bakılacak olursa varlıklar karşısında iyimser bir ruh hâline sahiptirler.

V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, TDK Yay.:855/1, Ankara, 2004

Zamirlerin kullanılma sıklığı: “*Ben 198, biz 112, o 60, ora 52, şey 49, onlar 18, biri 18, herkes 13, ne 13* defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 312) Zamirler içinde en çok şahıs zamirleri kullanılmıştır. Şahıs zamirlerinden *ben* zamiri 198, *biz 112* defa kullanılmıştır. Bildiri ortamının birinci şahıs *ben* ve *biz* kavramlarıdır. Öğrenciler, oluşturdukları metinleri bildiri ortamının temel öğeleri olan şahıslar üzerine kurmuştur. Bu şahısların bu kadar çok kullanılması öğrencilerin ben merkezli bir yaklaşımda buldukları anlamına da gelir. *Ben* ve *biz* şahıs zamirlerinin diğer şahıs zamirleriyle kıyaslanamayacak düzeyde çok oluşu, öğrencilerin özel yaşantılarının metin bağlamına yansımalarının bir sonucudur.

Zarfın sıklık durumu: “*çok 196, sonra 42, daha 35, en 30, fazla 15, iyi 11, yine 11, böyle 11 geri 7, dışarı 5* defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 313) Öğrenciler miktar zarflarından birkaç zarfa yönelmiştir. Göz’ün yaptığı araştırmada ise “*çok 5405, daha 4683, sonra 3639, en 3296, fazla 990, biraz 851*” (Göz, 2003, s. 24-38-56-61-213) defa kullanılmıştır. Her iki araştırmada da özellikle *çok* kavramının fazla kullanılması dikkat çekmektedir. Göz’ün tespitinde geçen sözcükler sadece zarf görevinde kullanılmamıştır.

Edatların kullanılma sıklığı: “*İçin 77, var 37, gibi 35, değil 30, -dan sonra 29, kadar 28* defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 315) Öğrenciler, *için* edatını en fazla kullanarak kavramlar arasında sebep-sonuç, maksat-sonuç ilişkisi kurmuştur. Göz’ün yaptığı araştırmaya göre en çok kullanılan edatlar: “*için 6886, gibi 4994, kadar 3527, değil 3273*” (Göz, 2003, s. 213) defa kullanılmıştır. Yine iki araştırma arasındaki benzerlik *için* edatının en çok kullanılması şeklinde kendisini göstermektedir.

Bağlaçların kullanılma sıklığı: “*ve 303, da 77, ama 48, ki 19, çünkü 9, ile 7* defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 316) Göz’ün yaptığı araştırmada ise en çok kullanılan bağlaçların durumu şöyledir: “*ve 22286, ile 3830, ki 2471 veya 1405*” (Göz, 2003, s. 213-214) defa kullanılmıştır. Yılmaz, Erzurum’da yaptığı bir araştırmasında şu görüşlere yer vermektedir. “Bizim araştırmamızda ortaya çıkan ‘ve’ bağlacı kullanma ile diğer araştırmalar arasında da bir paralellik olduğu ortaya çıkmıştır. Bernstein, Roeder, tarafından yapılan araştırmalarda da çok basit olan ‘ve’ bağlacı kullanma eğilimi ile sosyal tabaklar arasında pozitif bir bağlantı ortaya koymuşlardır. Araştırmamızda alt sosyal tabakaya mensup olan birinci denek grubunun şart, sebep, sonuç, final bağlaçları kullanma eğilimi bakımından geri olduğu ortaya çıkmıştır.” (Yılmaz, 1974, s. 105)

Ünlem olan sözcüklerle ünlem görevindeki isim soylu sözcüklerin kullanılma sıklığı şöyledir: “*İşte 4, Allah’ım 2, aman 2, hele 2, inşallah 2, ne mutlu 1, ya 1, güle güle 1, hadi 1, o ne 1, ha 1, ah 1* defa kullanılmıştır.” (Karadüz, 2004, s. 317)

Sözcük sıklığı alanında yapılan çalışmaların birkaç örnek de Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dil Bilimi Bölümü öğrencilerinin lisans ve yüksek lisans

düzeyinde yaptığı tez çalışmalarıdır. Bilge Ertürk'ün "Türkçede Yabancı Sözcüklerin Kullanım Sıklığı, Ankara 1995", Aylin Apaydın'ın "Havacılık Terimleri Üzerine Sıklık Çalışması, Ankara 1995", Aylin Topraklı'nın "Gazetelerde Yayımlanan Resmî İlanlardaki Sözcüksel Sıklık, Ankara 1995", Nazife Yavaş'ın "Yemek Tarifi Metinleri Üzerine Bir Sıklık Çalışması, Ankara 1996" adlı çalışmaları, sözcük sıklığı araştırmalarının alan ve içerik olarak ne denli zengin olabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Göz, İlyas; Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2003.

Aksan: Doğan; Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim, TDK Yayınları, Ankara 1998.

Yılmaz, Tahsin; Dil Yapısının Okul Başarısındaki Rolü, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1974.

Karadüz, Ednan; İlköğretim Okulları Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sözcük Türlerini Öğrenme ve Kullanma Düzeyleriyle Kavram Edinimleri, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2004.